

L. PÁLFI DORINA

## Láss, ne csak nézz!

### A pedagógushallgatók tudatos hospitálásának elősegítése az osztálytermi státuszviszonyok megfigyelésén keresztül

*A hospitálás ellenőrzés vagy a saját kompetencia fejlesztése céljából történő óralátogatás, megfigyelés; a pedagógiai munkavégzéshez szükséges tanulási folyamatokban a 19. század óta bevett gyakorlat (Pukánszky, 2010). A pedagógushallgatók tanítási gyakorlatának első szakasza ma is a tanórai megfigyeléseké, melyet e megfigyelések elemzése követ.*

*De vajon mennyire tudatos ez a megfigyelés? Mely esetekben fejleszt valójában a hospitálás gyakorlata? Szerezhetnek-e, illetve kapnak-e támpontot a pedagógusjelöltek ahhoz, hogy miképp váljanak tudatos megfigyelővé? Tudják-e, hogy mit érdemes nézni?*

*Tanulmányom az előbbieken feltett kérdésekre keresi a válaszokat. Bemutatok egy kvalitatív, kikérdezéses vizsgálatot, melyben igyekszem feltárni a hospitálások mibenlétét, a megfigyelések fókuszpontjait mind a hallgatók, mind a mentortanárok szemszögéből. Írásom célja felhívni a figyelmet egy olyan osztálytermi jelenségre – a diákok közötti státuszviszonyokra –, melynek megfigyelése és értő elemzése a pedagógus fontos feladata.*

#### BEVEZETÉS

A hospitálás, a tanórai megfigyelés a pedagógiai tevékenység és fejlődés nélkülözhetetlen eleme. A pedagógushallgató tanítási gyakorlatának során alkalmazzuk; keretében a tanárjelölt megismerkedik a tanórán megjelenő ismétlődő helyzetekkel, a pedagógiai döntésekkel, a diákok jellemző tevékenységével.

A hospitálás egyfelől megjelenik a pályakezdő pedagógus megerősítése, támogatása eszközeként, abban a környezetben, amelyben az adott iskola egyik (vagy több) pedagógusa mentorként előlépve segíti(k) a fiatal saját pedagógiai identitásának felépítésében. Másfelől jelen van a pályán lévő, gyakorló pedagógus életében is egy-

egy minősítés alkalmával; előmenetel vagy kinevezés érdekében, a feljebb lépésre való rátermettség bizonyításaként. A hospitálás kiváló lehetőséget biztosít a tantestület számára kollégák önfejlesztésére, egymás tanítási szokásainak feltérképezésére és a tanított gyerekek más órákon való megismerésére. Jó gyakorlatként jelen van az iskolákban akár intézményvezetői biztatásra, akár a pedagógusok kezdeményezésére saját innovációs készségük fejlesztése céljából (Kopp, 2016).

Bármelyik pályaszakaszra jellemző hospitálásra gondolunk, a megfigyelés tárgya és a megfigyelés szempontjai minden esetben egyediek. Tanulmányomban a *pedagógushallgatók hospitálására* fókuszálok, illetve azt a dilemmát igyekszem segíteni feloldani, segíteni, melyet kérdésként így foglalhatunk össze: *Hogyan fejlesszük a pedagógus-*

*hallgatókat úgy, hogy tudatosabban tekintsenek végig egy tanítási órát annak céljából, hogy pedagógiai kompetenciájuk fejlődjön a látottak, tapasztaltak által?*

Kitérék a diákok közötti státuszviszonyok elemzésének fontosságára, ugyanis az – a kutatás bemutatott tapasztalatai alapján – egyelőre nem látszik megjelenni a hospitálás szempontjai között, pedig a státuszviszonyok alakulása által vezérelt egyéni és közösségi viselkedés igen fontos osztálytermi jelenség. A tanulók közötti státuszviszonyoknak a tanórai tevékenységeken keresztül történő megfigyelése, elemzése és kezelése a pedagógiai feladat és felelősség része kell, hogy legyen.

## STÁTUSZKEZELÉS

Az *osztálytermi státusz* egy olyan, a hierarchikus rendben elfoglalt pozíció, amelyet a diákok saját maguk hoznak létre egymásról alkotott vélekedésük, elvárásuk alapján (Cohen és Lotan, 2014, 1995; K. Nagy, 2015b, 2015a). A közösség minden tagja érzi, hogy kedvezőbb a magasabb pozíciót birtokolni, mint az alacsony. Alacsony státuszú tanulóknak nevezzük azokat, akiket visszahúzódo viselkedés, kevés kommunikáció, a feladattól való elzárkózás vagy kirekesztett helyzet jellemez. Társaik nem tekintik őket kompetensnek egy csoportmunka során, véleményüket nem kérik, nem veszik figyelembe és/vagy nem fogadják el. Ezzel szemben a magas státuszú diákokat társaik elismerik, szinte minden tekintetben kompetensnek tekintik, véleményükre odafigyelnek. Ebből következően a magas státuszt birtokló tanulók

sokat beszélnek, domináns viselkedést mutatnak (Bianchini, 1998; Chizhik és Goodman, 2009; Cohen és Lotan, 1995; K. Nagy, 2015a; K. Nagy és Révész, 2019).

*Státuszprobléma* abban az esetben alakul ki, amikor a magas és alacsony státuszú tanulók fejlődése, tanulásban való előmenetele egyenlőtlené válik (K. Nagy, 2015a). A magas státuszú diákok – mivel aktív résztvevői a feladatmegoldásnak és sokat kommunikálnak – kiegyenlített fejlődést mutatnak. Velük ellentétben az alacsony státuszú tanulók kirekesztődnek vagy vonakodnak részt venni a feladatmegoldásban, ezáltal fejlődésük megreked (Cohen és Lotan, 2014, 1995; K. Nagy, 2015a). Az alacsony státuszú diákok sok esetben fizikailag is kirekesztődnek a csoport munkájából, amely nem ritkán a közösség számára zavaró viselkedéshez vezet. A pedagógus az ilyen eseteket olykor tévesen ítéli meg, és szidással vagy büntetéssel reagál az alacsony státuszú diák magatartására (Cohen és Lotan, 2014). A megfeddés, szankció helyett azonban az ilyen esetekben a pedagógusnak a diákok státuszára reagáló eljárást (státuszkezelést) volna hasznos alkalmaznia, amely a kialakult státuszkülönbségekből adódó problémát orvosolni képes.

A *státuszkezelés* olyan pedagógiai eljárás vagy beavatkozás, amelynek célja a tanulók közötti egyenlő vagy közel egyenlő státuszból történő interakció kialakítása, ami a feladatokhoz való egyenlő hozzáférést és a fejlődés lehetőségének kiterjesztését eredményezi (K. Nagy és Révész, 2019). A státuszkezelés lényege, hogy a pedagógus beavatkozik az osztályban kialakult státusz helyzetbe azáltal, hogy megváltoztatja „a tanulóknak mind

véleményüket nem kérik,  
nem veszik figyelembe  
és/vagy nem fogadják el

önmagukkal, mind egymással szemben a kompetencia tekintetében támasztott elvárásait” (K. Nagy és Révész, 2019, 25. o.).

A státuszkezelés során a pedagógus hiteles, tehát érdem szerinti dicséret segítségével megerősítést ad az alacsony státuszú tanulóknak, kiemeli erősségeiket, hangsúlyozza értékeiket, ezáltal arra készíti a társakat, hogy kompetensebbnek lássák az alacsony státuszú diákokat, felvigyjenek a képességeikre. A tudatos és megfelelően alkalmazott státuszkezelés hatására az alacsony státuszú tanulók is felfedezik saját maguk erősségeit és ráeszmélnek, hogy értékes a jelenlétük, a munkájuk a csoport tevékenységében. A státuszkezelés rendszeres alkalmazásával a státuszkülönbség mérsékelhető, kiegyenlíthető (Cohan és Lotan, 1995; K. Nagy, 2015a, 2014).

## STÁTUSZKEZELÉS ÉS BULLYING

Meddig terjed a pedagógusok felelőssége? Meddig kell, hogy „elérjen a kezük”? Hol van a pedagógusi szerepkör határa, ahol befejeződik a feladat, és a pedagógus átadja a felelősséget a szülőnek, a társadalomnak, különböző intézményeknek, szakembereknek? Ezek a kérdések a pedagógiai gyakorlatban gyakran középpontba kerülnek, és bár általánosságban talán nem is kell – vagy nem is tudunk – válaszolni rájuk, egyes speciális problémák esetén fel kell tennünk és meg kell próbálni reflektálni ezekre.

Egyre többet tudunk arról, hogy az iskolai erőszak, zaklatás<sup>1</sup> (bullying) jelen van a gyermekek életében. Minden formája elítélendő, a prevenció létfontosságú. Az iskolai, gyerekek közötti, tudatos és szándékos,

erőszakos cselekedetet nevezünk – angol kifejezéssel – *bullying*nak, ’iskolai bántalmazás’-nak (Somfai, 2009). Hogy a bullying természetét jobban értsük, mindenekelőtt a gyerekek egymással szembeni erőszakos viselkedésének mátrixában külön kell választanunk a *konfliktushelyzetet*, a *vitát*, a *veszekedést* a bullyingtól. Míg az előbbi egy adott téma, ellentétes nézet generálja, meghatározott ideig tart, és jellemzően csak a konfliktusban álló felek a résztvevők, addig a bullying sokkal komplexebb jelenség. Az iskolai bántalmazás jellemzője, hogy minden esetben a hatalom megszerzéséről, az erőfitogtatásról szól; a magasabb státuszban lévő dominanciájának bizonyításaként alakul ki. A bántalmazó – a bully – verbálisan, fizikailag vagy informális közösségi csatornákon a világhálón (chaten, kommentszekcióban, ismerősök csoportjában – cyberbullying) alázza meg áldozatát. Az áldozaton való uralkodás, a státuszdominancia megszerzésének speciális céljellege miatt a bullyingban nem csak a bántalmazó és az áldozat az érintett. A *közönség* éppolyan fontos résztvevője a zaklatásnak, hiszen valójában a szemlélő közösség véleménye, visszajelzése jelenti a bántalmazó számára azt a figyelmet, ami miatt a bullying az ő

<sup>1</sup> Habár a Büntető Törvénykönyv a *zaklatást* (<https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-222-%C2%A7-zaklatas/>) és a *bántalmazást* (<https://buntetojog.info/kulonos-resz/btk-301-%C2%A7-bantalmazas-hivatalos-eljarasban/>) egymástól eltérő fogalomként definiálja és kezeli, a bullyingról szóló tanulmányokban az említett két jelenség szinonimaként jelenik meg. Ezt az elvet követve, jelen tanulmány is szinonimaként használja a zaklatást és a bántalmazást.

számára kielégítő (Figula, 2004; Helstáb, 2019).

Pedagógusként felelősségünk olyan közösséget kovácsolni a gyerekekből, olyan fiatalokat nevelni, akik nem elnyomni, hanem segíteni akarják egymást. A lexikális tudás megismertetése, az olvasás, írás és számolás készségének kialakítása, kommunikációs készség fejlesztése mellett felelősségünk és feladatunk a gyerekek nevelése, és elsődleges célnak kell lennie, hogy jó embereket neveljünk. A bullying jelenségével a pedagógusnak foglalkoznia kell, sőt amennyiben az már elindult az adott osztályközösségben, akkor kötelessége az áldozat védelme, a bántalmazó vagy bántalmazók felelősségre vonása, a béke helyreállítása. Fontos ésszel tartanunk, hogy a gyerekek életében a pedagógus az a szereplő, aki a legtöbb ideig megfigyelheti a diákok egymás közötti viszonyának alakulását és arra a csoport vezetőjeként hatni is tud.

Az elmúlt időszakban egyre inkább előtérbe kerül a bullying megelőzésének, kezelésének tematikája. Pszichológusok és pedagógusok közös munkájuként mindenki által elérhető képzések és programcsomagok (*NyugiOvi*, a finn *KiVa* program hazai adaptációja, *ENABLE*) állnak rendelkezésre az iskolai erőszak preventív kezelésére, illetve konstruktív beavatkozásra. Az iskolai rendszer szintjén zajlanak már átszervezések, oktatások (*Békés Iskolák Program*), melyek a diákok szemléletformálásának megsegítésére irányulnak. Civil szervezetek (*Háttér Társaság*, *Romaversitas Alapítvány*, *Társaság a Szabadságjogokért*, *Tett és Védelem Alapítvány*) dolgoznak azon, hogy a pedagógusokat tájékoztassák: a bullying jelen van és veszélyes,

az áldozat védelme, a bántalmazó vagy bántalmazók felelősségre vonása, a béke helyreállítása

de a korai felismerés az áldozatok és a közösség egészének a megmentésére való lehetőségét jelentheti. Biztonságos internethasználatra tanít több kezdeményezés (*Safér Internet Program*, *TANDEM* program), melyek célja a kamaszok figyelmének felhívása a világháló veszélyeire és a cyberbullying elleni védekezésre (Jármi, 2019).

A prevenció és intervenció programok mind nagy segítséget nyújtanak a bullying felismerésében és megfékezésében, de az iskolai zaklatás elleni fellépés elsődleges feltétele a pedagógus szemlélete. A témáról pedagógusokkal közösen gondolkodva gyakran dilemmaként jelenik meg a pedagógus illetékes felelősségének mértéke. Az azonban vitathatatlan, hogy a pedagógusnak elhivatott feladata, hogy a diákok számára biztosítsa a tanuláshoz szükséges optimális környezetet – ennek pedig egyik elengedhetetlen feltétele a biztonságos, bizalomteli légkör (Nahalka, 2013).

Ebből következően a pedagógus feladata a diákok közötti viszonyok feltárása és – amennyiben szükséges – a státuszviszonyok tudatos igazítása, kiegyenlítése.

Amennyiben a pedagógus feltérképezi a csoport dinamikáját, a státuszhelyzetet, felismeri az alacsony státuszú diákokat, tudatos pedagógiai döntéssel – a státuszkezelés eljárásával – képes megerősíteni a pozíciójukat. A pedagógus a státuszkezelés során támogatásával, visszajelzésével megerősíti az alacsony státuszú gyermeket a kompetenciája megélésében, majd olyan helyzetet teremt, ahol a kirekesztett gyermek megmutathatja az ügyességét. Emellett fontos olyan osztálymunka megszervezése, amely során a magas státuszú diákok természetesnek és szükségesnek érzik, hogy együtt

dolgoznak alacsony státuszú társaikkal, aminek következtében megszűnik a státuszkülönbségek illetévaló megélése. A közös munka, az alkotás élménye, a pedagógus státuszkezelő tevékenysége összehozza a tanulókat. Bizonyított, hogy ezzel az eljárással a diákok közötti viszonyok pozitív irányba fordíthatók, így a státuszkezelés alkalmas arra, hogy segítségével jó eséllyel megelőzhető a bullying; éppen ezért a pedagógusnak tudnia kell alkalmazni azt. Következtésképpen a pedagógushallgatókat meg kell tanítanunk elsőként arra, hogy képesek legyenek tudatosan, a státuszviszonyokat feltárva tekinteni az osztályközösségre. A következőkben bemutatott felmérésem a hospitálások alkalmával fókuszba állított megfigyelési szempontokat vizsgálja tanár szakos hallgatók és mentortanári képzésben részt vevő végzős pedagógusok esetében – az osztálytermi státuszviszonyok elemzésére alkalmas fókuszokat keresve.

## A VIZSGÁLAT BEMUTATÁSA

Felmérésem feltáró jellegű empirikus kutatás. Elvégzésének szükségessége abból fakad, hogy – ahogy a konstruktivista tanuláselmélet alapján tudjuk – az eredményes tanulás feltétele az előzetes, már meglévő tudás feltárása (Kimmel, 2007). Vagyis jelen esetben: ahhoz, hogy a pedagógushallgatókat eredményesen fejlesszük az osztálytermi státuszviszonyok értő vizsgálatára, szükséges tudnunk, hogy a képzésük elején milyen nézetekkel rendelkeznek az osztálytermi megfigyelésről, szerintük milyen jelenségekre érdemes fókuszálni egy tanóra alkalmával.

A vizsgálat tehát tanár szakos hallgatók megkérdezésén alapul – kiegészítő felmérésként pedig kikérdeztem a mentortanári képzésen részt vevő végzős, pályán lévő pedagógusokat, ők hogyan vélekednek a hospitálásokról, milyen szempontokat állítanak a hallgatók figyelmének középpontjába egy óralátogatást megelőzően.

## Minta

A vizsgálatban részt vett hallgatók a tanítási gyakorlatuk megkezdése előtt álló pedagógusjelöltek. 13 fő alkotta a vizsgálat mintáját. Ez természetesen a teljes tanárjelölti populációra nem reprezentatív értékű, de mivel az adott felmérés saját, 13 hallgatónk további fejlesztéséhez szükséges információkat hivatott feltárni, a reprezentatív jelleg nem is kívánalom. Szakpárok tekintetében angol–etika, angol–magyar, történelem–etika, történelem–magyar, magyar–etika szakos hallgatók felmérése történt. A mintában szereplő tanárjelöltek előzetes hospitálási tapasztalatokkal nem rendelkeznek, de harmadévesként legalább két kurzust elvégeztek, melyek a szakmódszertan megismerését célozták.

A kiegészítő felmérés mintáját a pedagógus szakvizsgás szakirányú továbbképzés hallgatói alkotják, akik diplomájuk megszerzésével mentortanári feladatok ellátására kapnak jogosultságot. A vizsgálat során 12 főt szólítottam meg. A szóbeli kikérdezés tervezett időpontján 9 fő jelent meg, így mintaként ők vettek részt a felmérésben.

tudatosan, a státuszviszonyokat feltárva tekinteni az osztályközösségre

## Adatgyűjtés

A hallgatók előzetes tudásának feltárására irányuló adatgyűjtés írásbeli kikérdezés formájában történt egy rövid kérdőív segítségével. A hallgatóknak öt olyan osztálytermi jelenséget kellett felsorolniuk, melyeket – megítélésük szerint – fontos megfigyelni egy tanítási óra hospitálása alkalmával. Ebben a felmérésben a sorrend nem fontossági sorrendet jelöl, erre nem terjed ki a vizsgálat.

A kiegészítő felmérés során a leendő mentortanárok szóbeli kikérdezése csoportos interjú módszerével történt, a beszélgetés a közösség véleményének feltárására irányult. Ennek a kikérdezési módszernek a nehézsége, hogy a vélemények feltárása során fennáll, hogy a résztvevők egymás szemléletét módosítják, akár meg is változtatják, én azonban éppen ennek a befolyásoló hatásnak az okán választottam ezt a kutatási módszert, hiszen egy iskolában lévő kollégák is befolyásolják egymást, hatnak egymás szemléletére. Az interjú során a pedagógusok kommunikatívak voltak, nyíltan beszéltek nézeteikről a hospitálással kapcsolatban és viszonylag egyöntetű vélemény bontakozott ki a beszélgetésből.

## Adatelemzés

A hallgatói kérdőíves felmérés során beérkezett válaszokat elemzésükkor kezdetben két csoportra osztottam. Az egyik csoportba kerültek azok a megfigyelési szempontok, amelyek a pedagógus tevékenységére vonatkoznak, a másik csoport pedig a diákok viselkedésére utaló tevékenységekből állt. Azok a válaszok, amelyek a tanár-diák közötti kommunikációt említik, a két csoport közé, egy harmadik csoportba kerültek.

A jövőbeli mentortanárok szóbeli kikérdezése során tartalmi rögzítés történt. Minden résztvevő véleménye elhangzott, és ezek elemzését hasonlóképpen végeztem, mint a hallgatók válaszainak elemzésekor. Habár minden megszólaló véleménye rögzítésre került, ebben a kiegészítő felmérésben nem tűztem ki célként a személyenkénti szemlélet feltárását. A cél a pedagógus szakvizsgás szakirányú továbbképzés végzős hallgatói vélekedésének átfogó feltárása volt a hospitálások megfigyelési szempontsoraival kapcsolatban.

a pedagógusok nyíltan  
beszéltek nézeteikről

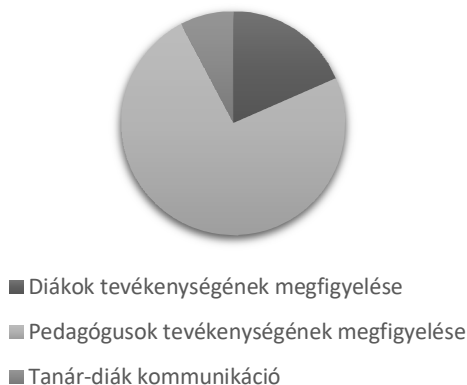
## Eredmények

A 13 megkérdezett hallgató esetében azok a válaszok, melyek a pedagógusok tevékenységének megfigyelésére utalnak, a következők voltak: *a tanár által alkalmazott módszerek; tanári kommunikáció; „problémák” kezelése; fegyelmezés; az óra menetének követése; a pedagógus felkészültsége; a pedagógus előadás-módja; a pedagógus időbeosztása.* A diákok megfigyeléseként értelmezhetőek a következő válaszok: *a diákok viselkedése; a csoportok munkája; a tanulók hozzáállása; az osztály légköre; az osztály együttműködése; a tanulók mely feladatokat preferálják; az osztály összetétele.* Köztes csoportnak tekintetem a *diákok-tanárok kommunikációjának* megfigyelését.

Az eredményeket az 1. ábra mutatja. Eszerint hospitálások alkalmával a hallgatók túlnyomó többségben a pedagógusok tevékenységét figyelik: 65 válaszból 48 válasz utalt a tanár megfigyelésére, 12 a diákok tevékenységét jelölte fókuszpontként és 5 válasz nevezte meg megfigyelési szempontként a tanár-diák kommunikációt.

## 1. ÁBRA

A hallgatói válaszok összesítését ábrázoló kördiagram



FORRÁS: saját szerkesztés

A kiegészítő felmérés – mely a jövőbeli mentortanárok megfigyelési szempontjainak feltárására irányult – eredménye egyöntetű választ hozott. A kilenc pedagógus mindegyike egyetértett abban, hogy a pedagógusképzésen részt vevő hallgatóknak hospitálás alkalmával a pedagógus tevékenységére kell figyelniük. Ezen belül a pedagógusok megemlézték *a módszertani eszköztárat, a fegyelmelési stratégiákat, a kommunikációs készséget, a pedagógusok tárgyi tudását*. Véleményük szerint a felsoroltak azok, amelyek a hallgatók számára tanulságos megfigyelési szempontok, egy óralátogatás alkalmával ezeket figyelve tanulhatnak, fejlődhetnek a legtöbbet.

### Következtetések

A pályán lévő pedagógusok és a hallgatók többségének véleménye, hogy a fejlődés kulcsa a pedagógus tevékenységének

megfigyelése. A felmérés eredménye kiegészítette és bizonyította azt az előfeltevésemet, hogy nincs a hallgatók figyelmének fókuszába állítva a diákok megfigyelése. Nem tudják, hogyan fejlődhetnek azáltal, hogy a gyerekek tevékenységét elemzik. Figyeljük, gondolataik a pedagógusok módszertani tevékenységére, fegyelmelési stratégiájára, diszciplináris tudására, kommunikációs készségére fókuszálnak. Pedig *a gyerekek reakciói, a kirajzolódó viszonyrendszer, a csoportdinamika, a diákok egymás közötti kommunikációja, a tapasztalható státuszviszonyok, a diákok észlelhető, egymás iránti kompetenciaelvárása* mind olyan információt rejt magában, melynek megfigyelése és tudatos elemzése felkészültebb, magabiztosabb pedagógussá tehetné a hallgatókat.

## BEFEJEZÉS

Ma nem az oktatás virágkorát éljük. Egyre növekvő adminisztratív terhek, elnőiesedett, öregedő tantestületek, tanárhiány, alulfizettség. Az elmúlt években számos médium ezeket a hívószavakat visszhangozta a hazai oktatás állapotáról, a pedagógusok helyzetéről. Mára már ezek következményeit is látjuk: pályaelhagyás, kiégés, pedagógussztrájkok, polgári engedetlenség, munkabeszüntetés és egyéb válságjelenségek.

Tanárképzőként komoly hatással lehetünk arra, hogy felkészültebb, a munkájára igényes, kreatív tevékenységet folytatni tudó pedagógusok oktassák-neveljék a következő generáció gyermekeit. A pedagógushallgatók motiválása és felkészítése elsősorban a gyakorlati tudásuk erős támogatásával érhető el. A pedagógusképzések átszervezése jelentheti a megoldást arra, hogy a pálya-

kezdő pedagógusok felkészülten és magabiztosan kezdjék el oktató-nevelői munkájukat. A képzés kezdeti időszakától kezdődő hospitálások bevezetése, a mentori és oktatói támogatás, a szakértő diskurzusok,

reflexiók, szemléletek ütköztetése mind a gyakorlati tudásukat fejleszt (K. Nagy, 2019).

Az osztálytermi státuszhelyzet értő megfigyelésével, elemzésével, illetve

a státuszkezeléssel a pedagógus képessé válik a diákok közötti viszonyok befolyásolására. Ez az egyik meghatározó feltétele a méltányos osztálymunka kialakításának, az azonos vagy közel azonos státusból történő tanulási helyzet megteremtésének. A diákok számára a biztonságos tanulási környezet a legfontosabb körülmény az iskolában.

Olyan közösségben tudnak csak fejlődni, ahol nem kell félniük sem a tanártól, sem egymástól. Ennek kialakításáért a pedagógus kell, hogy vállalja a felelősséget.

az egyik feltétele a  
méltányos osztálymunka  
kialakításának

## IRODALOM

- Biachini, J. A. (1998): From here to equity: The influence of status on student access to and understanding of science. *Science Education*. **83**. 5. sz., 577–601.
- Chizhik, A. és Goodman, J. (2009): Lower-Status Participation and Influence: Task Structure Matters. *Journal of Social Issues*, **65**. 2. sz., 365–381.
- Cohen, E. G. és Lotan, R. A. (2014): *Designing groupwork: Strategies for heterogeneous classrooms*. Teacher College, Columbia University, New York – London.
- Cohen, E. G. és Lotan R. A. (1995): Producing Equal-Status Interaction in the Heterogeneous Classroom. *American Educational Research Journal*. **32**. 1. sz., 99–120.
- Figula Erika (2004): Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában. *Új Pedagógiai Szemle*. **54**. 7–8. sz. 223–228.
- Helstáb Laura (2019): *Bullying, avagy az iskolai bántalmazás pszichológiája*. Letöltés: <https://mindsetpszichologia.hu/bullying-avagy-az-iskolai-bantalmazas-pszichologiaja> (2022. 10. 13.)
- Jármi Éva (2019): Az iskolai bántalmazás (bullying) megelőzése. *Educatio*. **28**. 3. sz. 528–540.
- Kimmel Magdolna (2007): A tanárképzés problémái konstruktivista értelmezési keretben. In: Falus Iván (szerk., 2007): *A tanárrá válás folyamata*. Gondolat, Budapest. 11–45.

- K. Nagy Emese (2019): A Stanford Egyetem tanárképzésének gyakorlatorientáltsága. *Pedagógusképzés*. **18.** 1–2. sz., 62–77.
- K. Nagy Emese (2015a): *KIP-könyv I–II*. Miskolci Egyetemi, Miskolc.
- K. Nagy Emese (2015b): A Komplex Instrukciós Program mint státuszkezelő eljárás. *Iskolakultúra*. **25.** 5–6. sz. 33–46.
- K. Nagy Emese (2014): A heterogén tanulói csoportok kezelése. In: Harmatiné Olajos Tímea, Pataky Nóra és K. Nagy Emese (szerk., 2014): *A kétszeresen kivételes tanulók tehetséggondozása*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége, Budapest. 123–179.
- K. Nagy Emese és Révész László (2019): *Differenciált Fejlesztés Heterogén Tanulócsoportokban (DFHT) metódus mint a Komplex Alapprogram tanítási-tanulási stratégiája, fókuszban a tanulók státuszkezelése*, Líceum, Eger.
- Kopp Erika (2016): A pedagógusok által érzékelt iskolai kultúraelemek és kapcsolatuk a szervezeti szocializációval. In: Vámos Ágnes (szerk., 2016): *Tanuló pedagógusok és az iskola szakmai tőkéje*. ELTE Eötvös, Budapest.
- Lenkovic Ildikó (2009): A tanítás tanulása. Segédanyag a gyakorlati tanításhoz. In: Szabó Antal (2009): *Tanári mesterképzési szak összefüggő gyakorlat – tanulmányok*. Nyíregyháza.
- Nahalka István (2013): Konstruktivizmus és nevelés. *Neveléstudomány: oktatás – kutatás – innováció*. **1.** 4. sz., 20–33.
- Pukánszky Béla (2010): Paradigmák a magyar pedagógusképzés történetében. In: Fenyő Imre, Rébay Magdolna (szerk., 2010): *Felszántatlan területeken*. Csokonai, Debrecen. 11–24.
- Somfai Balázs (2009): "Bullying", azaz iskolai erőszak. *JURA*. 1. sz., 184–188.

